

dem recedit uterque sensus, ut significetur mors impiorum nunquam finienda.

15. ET DOMINABUNTUR EORUM JUSTI IN MATUTINO, ET AUXILIUM EORUM VETERASCET IN INFERNO A GLORIA EORUM.

Pergit narrare miseriam impiorum ad inferos descendendum, ac dicit eos « in matutino, » id est, in principio novi ac futuri seculi, quod incipiet in resurrectione universali, futuros omnino justis subjectos: justis enim in die novissimo, qui etiam erit principium futuri seculi, iudices erunt impiorum, etque in æternum dominabuntur; et nihil erit, quod impios eo die adversus justos juvare possit: omne enim « auxilium eorum, » quod in robore et potestate situm erat, « veterascet, » ac marcescet, atque inutile fiet in inferno, « gloria eorum, » id est, postgloria eorum, quam in hoc mundo habuerunt, dum gloriosa palatia inhabitarent. Illud, in matutino, demonstrat tempus hujus seculi totum esse noctem quamdam. Unde dicit Apostolus Rom. xxiii: « Nox precessit, dies autem appropinquavit. » In nocte hujus seculi videtur sæpe injustitia prevalere; sed in matutino apparebit, ubi sint justus, et ubi sint injusti. In hebræo secunda pars versiculi longe aliter haberi videtur; sic enim vertit S. Hieronymus: *Et figura eorum conteretur in inferno post habitaculum suum*: aliud est enim auxilium, aliud figura, et aliud gloria, aliud habitaculum. Sed de prima voce non est magna difficultas: vox enim hebraica צור tsur, quamvis figuram significare possit, a verbo יצא tsar, quod est formare, tamēn proprie tsur, quæ vox hoc loco habetur, significat petram, metaphoricè robur ac potentiam. Itaque recte Septuaginta Interpretes verterunt auxilium, quod in viribus et potentia consistit. Altera vox, quæ hebraice dicitur זבול zelul, videtur proprie significare habitaculum, non quodcumque, sed gloriosum, quale est cælum: habetur enim hæc vox in duobus tantum locis, Isai. cap. lxxii, 13: « Attende de cælo, et vide de habitaculo sancto tuo, et gloriæ tuæ. » Et Habac. cap. iii, 11: « Sol et luna steterunt in habitaculo suo. » Hoc igitur loco sanctus Propheta opponit infernum, habitaculum videlicet obscurissimum et vilissimum, domibus gloriosis et splendidis, quas in hoc mundo impii possidebant. Septuaginta vero Interpretes verterunt, a gloria ipsorum, volentes per gloriam significare gloriosas domos, quas impii cum inferno commutant; hic igitur totus versiculi sensus erit: « Et dominabuntur eorum, » impiorum videlicet in inferno positurum, « a justis in matutino, » id est, cum illicescet dies resurrectionis, atque initium seculi futuri; et potentia impiorum « veterascet, » id est, conteretur, et inutile erit, instar vestis consumptæ et lacere. « In inferno a gloria eorum, » id est, quando post gloriam splendidorum habitaculorum, infernum terribilium et vilissimum ha-

bitaculum etiam corporaliter habere incipient.

16. VERUMTAMEN DEUS REDIMET ANIMAM MEAM DE MANU INFERI, CUM ACCEPERIT ME.

Addit nunc quæ sit futura sors piorum, in quorum numero se ipse ponit, quasi dica: « Impiis quidem accidit id quod dixi; verum mihi, meique similibus contrarium eveniet « Deus enim redimet animam meam de manu inferi, » id est, liberabit me, ne ab inferno definear, quando veniens assumet me. Videtur hoc loco prædicere redemptionem quæ est in Christo Jesu, et descensum ejusdem Christi ad inferos: tunc enim persoluto pretio sanguinis, redemit de manu inferi animas justorum, cum descendens ad inferos accepit eas, et ad se assumpsit. Sic veteres Patres, Basilus, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, et Euthymius. Potest tamen cum Chrysostomo hic locus intelligi de inferno inferiore, ubi torquentur anime impiorum, ut sensus sit: « Deus redimet animam meam de manu inferi, » id est, non patietur Deus animam meam rapi a manu inferi, nec deduci ad loca penarum, cum de hoc mundo per corporis mortem accipiet me.

17. NE TIMUERIS, CUM DIVES FACTUS FUERIT HOMO, ET CUM MULTIPLICATA FUERIT GLORIA DOMUS EJUS.

18. QUONIAM CUM INTERIERIT NON SUMET OMNIA, NEQUE DESCENDET CUM EO GLORIA EJUS.

Ex dictis concludit per modum exhortationis, non esse timendam potentiam divitum hujus mundi, quoniam brevissima est: alloquitur autem justos pauperes, atque a divitibus hujus mundi oppressos. « Ne timueris, inquit, cum dives factus fuerit homo, » id est, ne formides potentiam ejus, ne ob timorem temporalis potentie forte offendas æternam omnipotentiam Creatoris; neque etiam timeas, si forte videris, non solum hominem inimicum tuum divitem esse factum, sed etiam multiplicatam gloriam domus ejus, per numerosam familiam, et multiplices dignitates propinquorum ejus. « Quoniam cum interierit, » per mortem videlicet, quam nemo effugere potest, et quæ divitibus et pauperibus communis est, « non sumet omnia, » id est, nihil sumet, nihil secum asportabit eorum, quæ in hoc mundo possidebat; « neque descendet cum eo gloria ejus, » id est, non comitabuntur eum ad inferos descendentem propinqui, vel famuli, et multo minus honores et dignitates. Itaque divitiæ et gloria impiorum ad brevissimum tempus durant; paupertas et confusio sempiterna sunt. Contra vero paupertas et confusio piorum momentanea sunt, ope et gloria manent in sæculum seculi; quod Apostolus pulchre expressit, cum ait II Cor. vi: « Quasi tristes, semper autem gaudentes. » Tristitia enim piorum non est tristitia, sed quasi tristitia, qualis est ea, quam somniantes aliquando patimur:

lætitia vero non quasi lætitia, sed vera solidaque lætitia est, nunc quidem in spe, postea vero in re: et contra, lætitia impiorum de carnali voluptate, vel gloria, non est lætitia, sed quasi lætitia, quali fruuntur dormientes, dum se possidere, quæ diligunt, somniant. Tristitia autem in gehenna non erit quasi tristitia, sed verissima, certissima, ac sempiterna tristitia.

19. QUIA ANIMA EJUS IN VITA IPSIUS BENEDICETUR: CONFITEBITUR TIBI, CUM BENEFECERIS EI.

Reddit rationem cur gloria impiorum non committetur eos ad inferos. Quoniam, inquit, sicut ipsi Deum laudare consueverunt, quando eis beneficia temporalia tribuit: ita Deus in hac solum vita eis benedicere solet. « Anima ejus in vita ipsius benedicetur, » id est, anima impii, sive ipse impius, in hac solum vita benedicetur, tum a Deo per beneficiorum temporalium collationem, tum ab hominibus per laudationes, sive potius adulationes. « Confitebitur tibi, » id est, et ipse vicissim confitebitur tibi, hoc est laudabit te, tibi que gratiasaget, « cum benefeceris ei; » sin autem aliquid mali illi evenire permiseris, continuo blasphemabit te: non enim ex illis est, qui dicunt, Psal. xxviii: « Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo; » vel Job. ii: « Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. » In hebræo habetur active בָּרַךְ benedicit, pro quo habemus in græco ἐπέφηνασα, et latine benedicetur; sed idem est sensus. Sic enim legi debent verba hebraica: *Quia animam ejus in vita ipsius benedicet, ex quo intelligimus illud, benedicet, referri ad Deum, ac per hoc etiam illud, benedicetur anima ejus, referri debet ad Deum, ut nos supra exposuimus. Idem autem sensus est, sive legas, anima ejus benedicetur a Deo in vita ipsius, sive animam ejus benedicet Deus in vita ipsius. Quod autem sequitur: « Confitebitur*

tibi, cum benefeceris ei, » in hebræo legitur, cum benefeceris tibi; sed ex litterarum similitudine corruptus videtur textus hebraicus; nam Septuaginta Interpretes non legerunt תָּיִל, quod est tibi, sed תָּיִל, quod est ei, et hoc modo posteriore legitur in omnibus codicibus græcis et latinis, et est sensus multo facilior et clarior.

20. INTROIBIT USQUE IN PROGENIES PATRUM SUORUM, ET USQUE IN ÆTERNUM NON VIDEBIT LUMEN.

Impius in hac vita in luce honorum et gloriæ vivit, Deo illum beneficiis temporalibus replente, ut vel remuneret aliquæ bona opera ejus, vel aliciat ad respicientiam et conversionem, sed in alia vita opponitur (ut Scriptura loquitur) ad patres suos, ut eos sequatur in suppliciis, quos secutus est in flagitiis, « introibit, » impius videlicet, post hanc vitam, « usque in progenies patrum suorum, » id est, introibit ad ea loca, ad quæ illum præcessit progenies patrum suorum; et usque in æternum non videbit lumen, « quia justo judicio manebit in æternis tenebris, qui nimirum delectatus est in luce honorum et gloriæ temporalis, et lucem gloriæ cælestis non quassavit.

21. HOMO, CUM IN HONORE ESSET, NON INTERLEXIT: COMPARATUS EST JUMENTIS INSPIENTIBUS, ET SIMILIS FACTUS EST ILLIS.

Repetit Propheta versiculum duodecimum, tum ut ostendat præcipuum causam miseriæ hominum esse insipientiam, et merito homines plurimos in æternum lumine carituros, atque in tenebris futuros, quia lumine rationis uti non voluerunt; tum etiam, ut non miremur, si pauci omnino ænigma propositum in hoc Psalmo intelligent. Id enim accidit, quia « homo » propter peccatum « comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. »

PSALMUS L

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Psalmus Asaph.

Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram,

A solis ortu usque ad occasum;

2. Ex Sion species decoris ejus.

3. Deus manifeste venit: Deus nobis, et non silebit.

Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida.

4. Advocabit cælum desursum, et terram, discernere populum suum.

V. s. II. — Canticum [h. Psalm.] Asaph.

Fortis Deus Dominus locutus est, et vocavit terram: ab ortu solis usque ad occasum ejus.

De Sion perfecto decore Deus [al. tac. Deus] apparuit.

Veniet Deus noster, et non tacebit: ignis eorum eo vorabit, et in circuitu ejus tempestas valida.

Vocabit cælum desursum, et terram, ut judicet populum suum.

5. Congregate illi sanctos ejus, qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.

6. Et annuntiabunt cœli justitiam ejus, quoniam Deus judex est.

7. Audi, populus meus, et loquar; Israel, et testificabor tibi: Deus, Deus tuus ego sum.

8. Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

9. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

10. Quoniam mea sunt omnes ferae silvarum, jumenta in montibus et boves.

11. Cognovi omnia volatilia cœli, et pulchritudo agri mecum est.

12. Si esuriro, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus.

13. Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum bibam?

14. Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua.

15. Et invoca me in die tribulationis; eroam te, et honorificabis me.

16. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?

17. Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum.

18. Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas.

19. Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos.

20. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum. 21. Hæc fecisti, et tacui.

Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, et statuan contra faciem tuam.

22. Intellegite hæc, qui obliviscimini Deum; nequando rapiat; et non sit qui eripiat.

23. Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

Argumentum. — Quomodo Deus olim in monte Sinai apparuit ut populo suo legem daret, ita hic sistitur in monte Sion, ut legis illius genuinum sensum declararet. Igitur esse hunc Psalmum in exilio, cum omnis sacrificiorum cultus cessasset, scriptum, ab hominibus multis inconsiderato est judicatum. Strophae quatuor: vers. 1-6, exordium magnificentum; vers. 7-15, non sacrificia, quibus non indigent, sed pietatem, fiduciam, animum gratum poscit Deus; vers. 16-21, adversatur homines, qui, cum vitam vivant facinorant, leges divinas ore fœtant; vers. 22-23, conclusio

1. Carmen Asaphi.

Deus deorum, Jova loquitur, et vocat terram,
ab ortu solis usque ad occasum ejus.

Congregate mihi sanctos [h. misericordes] meos: qui ferunt pactum meum in sacrificio.

Et annuntiabunt cœli justitiam ejus: quia Deus judex est ipse. SEMPER.

Audi, populus meus [al. popule], et loquar, Israel, et contestabor te: Deus, Deus tuus ego sum.

Non propter victimas tuas arguam te, et holocausta tua coram me sunt. SEMPER.

Non accipiam de domo tua vitulum [h. taurum], neque de gregibus tuis hircos.

Mea sunt enim omnia animalia silvarum [h. silvæ]: pecudes [h. beemath] in montibus millium.

Scio omnes aves montium, et universitas agri [h. ziz dicitur, nomen est avis] mei mecum est.

Si esuriro, non dicam tibi: meus est enim orbis et plenitudo ejus.

Numquid comedam carnem [al. carnes] taurorum, aut sanguinem hircorum bibam?

Immola Deo laudem, et redde Altissimo vota [al. tac. vota] tua.

Et invoca me in die tribulationis: liberabo te, et glorificabis me.

Impio autem dixit Deus: Quid tibi est cum narratione preceptorum meorum, et ut assumas pactum meum in ore tuo?

[h. Et tu] Qui odisti disciplinam, et projecisti verba mea post te.

Si videbas furem, consentiebas ei: et cum adulteris pars tua.

Os tuum misisti ad malitiam, et lingua tua concinnavit dolos.

Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, in [al. et adversum] filium matris tuæ fabricabaris opprobrium.

Hæc fecisti, et tacui: existimasti futurum me [al. tac me] similem tui: arguam te, et proponam ante oculos tuos.

Intellegite hoc, qui obliviscimini Deum, ne forte rapiam [al. capiam], et non sit qui liberet:

Qui immolat confessionem, glorificat me: et qui ordinat viam, ostendam ei salutare Dei.

2. E Sione, perfectione pulchritudinis, Deus exsplendet.

3. Venit Deus noster, neque est quod sileat, ignis [fulgurum] coram eo consumit [obvia quæque], et circa eum tempestas [propr. procellosum] est vehementior.

4. Advocat cælum supra [superne], et terram, ut [ipsis testibus] judicet populum suum.

5. « Congregate mihi pios [cilliores] meos, qui percusserunt fœdus meum cum sacrificiis. »

6. Et annuntiet cœli justitiam ejus, nam Deus ipse est judex.

7. « Audi, popule meus, ut loquar, Israel, ut testificer contra te: Deus, Deus tuus ego sum.

8. Non propter sacrificia tua redarguam te, et holocausta tua coram me sunt perpetuo.

9. Non est quod accipiam de domo tua juvenecum, de caulis tuis hircos:

10. Nam mea sunt omnes ferae silvæ, et bestiae [quadrupes] in montibus millium.

11. Novi omnes aves montium, et bestia agri mecum est.

12. Si esurirem, non dicerem tibi; nam mihi est orbis et quiddam cum implet.

13. Num comedam carnem taurorum, et sanguinem hircorum bibam?

14. Sacrifica Deo laudem [gratiarum Levit. vii, 12], et persolve Altissimo vota tua;

15. Et invoca me in die angustiae: eripiam te, tu vero me honorabis. »

16. Et improbo [impio] dicit Deus: « Quid tibi [causa est], quod enarras statuta mea; et sumis fœdus meum in os tuum?

17. Quum odio habeas disciplinam, et conjicias verba mea post te [ea contempnas].

18. Si vides furem, delectaris consuetudine ejus, et cum adulteris est pars [societas] tua.

19. Os tuum dimittis [solutis frenis] in malum, et lingua tua necit fraudem.

20. Sedes, in [contra] fratrem tuum loqueris, in filium matris tuæ ponis offendiculum.

21. Hæc fecisti, et tacui;

cogitasti me esse tui similem: arguo te, et ordino [scelera tua] ante oculos tuos.

22. Intellegite, quæso, hoc, obliti Dei, ne dilacerem, nemine liberante.

23. Sacrificans laudem honorabit me;
et qui recte disponit viam suam,
eum videre (experiri) faciam auxilium Dei. »

NOTÆ.

Vers. 1. Asaphus multis is videtur, de quo I Chron. xv, 17, 19; II Chron. xxix, 30. Nobis siminius vero est, vel plures varietate ætatis fuisse ejusdem stirpis auctores carminum *Asaphicorum*, vel si unicus fuit auctor, eum vixisse temporibus Josaphati, Ochosis et Athalie. *Deus deorum*, etc.; alii, *Deus, Deus Jona*. — Vers. 2. *Exspletet*, splendidissima luce circumfusis apparet. — Vers. 3. *Neque est*, etc. Alii, *jam non silet, mutus est*. Sit ne ad tonitruum iratum *mutus*. comitantium fragorem illud referendum, an ad ipsum quod Deus in eo est ut exerceat judicium verum, dubium. — Vers. 4. Cf. *Deut.* iv, 26; xxii, 28. — Vers. 5. *Cum sacrificiis*, propr. *super sacrificiis*, i. e. sacrificiis adhibitis. Cf. *Exod.* xxiv. Deus hie loquitur. — Vers. 6. Alii, annuntiant quia Deus est iudex i. e. justus. — Vers. 7. Pro ut... ut, alii et... et cum futuro. *Testificer in te*: Ewaldus, *testificer*, neque ob *holocausta tua*, que sunt *coram me jugiter*. — Vers. 10. *Milium*, scil. *bestiarum*, ubi mille degunt animalia. Maurer, *in montibus militibus*; alii, *in montibus bovis*, ubi multe degunt hoves, qualis erat mons Basan. — Vers. 11. *Bestia*, a *וּבַי* moveri, omne quod movetur; alii, *doreas*, gall. *gazelle*, ob celeres motus. — Vers. 16. *Improbo pietatis simulatori*. *Fadus*, pro præceptis divinis. — Vers. 18. *Delectaris*, etc. Alii, *consentis ei*. — Vers. 20. *Sedes*, inter gregales tuos; alii de consensu in iudicio verba interpretantur. *Offendiculum*; alii, *infamiam*. — Vers. 21. *Esse*, propr. *essendo ero*, utique ero. *Similem*, ita ut vitia tua plectere nolim. Contrarium ut ostendam, ecce te jam redarguo, vel redarguam, facinora tibi tua objectans. — Vers. 22. *כִּי אֲנִי, הוּא, sedet, bene sedet, huc belle! pulchre!* — Vers. 23. *Disponit*, propr. *ponit*, breviter dictum pro eo quod plene est *Isai.* xii, 20. Alexandrinus legit *sham, ibi*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XLIX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus Asaph.

In priore libro *Paralit.* cap. xvi, legimus Asaph fuisse principem Cantorum a Davide constitutum. Utrum autem ipse Psalmos composuerit, qui inscribuntur nomine ejus, an solum cecinerit, vel canenti præfuerit, non est omnino certum, ut præfatione diximus. Argumentum Psalmi est duplex Domini adventus: unus ad prædicandum, aliter ad iudicandum; unus occultus et in humilitate, alter manifestus et in majestate. Et quoniam in utroque adventu Christus congregat homines, vel ad fidem, vel ad iudicium; recte Psalmus inscribitur, *כִּי אֲנִי Asaph*, qui interpretatur *congregans*. Addit et declarat Prophetæ, quibus de rebus potissimum reddidit simul rationem in die iudicii: proinde Psalmus utilissimus est.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DEUS DEORUM DOMINUS LOCUTUS EST, ET VOCAVIT TERRAM.

Incipit a primo adventu, ac dicit Dominum locutum esse ore proprio, qui per ora Prophetarum antea loquebatur; et ad concionem suam vocasse non Judæos tantum, sed omnem terram, id est, omnes inhabitantes terram; quod per Apostolos suos fecit, siquidem « in omnem terram exivit sonus eorum, » ut dicitur *Psalm.* xviii. Dicitur autem hoc loco Dominus esse « Deus deorum, » ut intelligamus Christum esse Deum verum, veri Dei Filium, qui eandem cum Patre divinitatem

habet: una enim et sola esse potest vera divinitas, multi autem sunt dii, vel per errorem et æstimationem, ut dii gentium, « qui dæmonia sunt, » ut dicitur in *Psalmo* xcv; vel per gratiam adoptionis, ut sancti angeli et sancti homines; vel per similitudinem, ut principes et iudices terre. Sed omnes isti dii subjecti sunt uni et soli Deo vero, qui ideo dicitur « Deus deorum. » Ex hebræo S. Hieronymus vertit, *fortis Deus Dominus locutus est*; sed voces hebræicæ utramque versionem patiuntur, et sensus utriusque lectionis est verus, ad propositum rerum dicendarum. Nam si respiciamus primum adventum, Christus Dominus Deus

deorum se ostendit, cum terribilis fuerit demonibus, qui sunt dii gentium, et ipse per adoptionis gratiam multos fecerit deos; et ipse idem *fortis Deus* fuit, cum hostem generis humani per crucem devicerit, et vasa ejus diriperit. Si respiciamus secundum adventum, « Deus deorum » rectissime dicitur, quoniam Iudex iudicium omnium erit; nec minus proprie conveniet ei titulus *fortis Dei*, cum diabolum et omnes asseclas ejus, sive dæmones, sive homines in gehennam verbo detrudet, et vectibus sempiternis portas inferni claudet. Ait igitur: « Deus deorum Dominus locutus est, » id est, Dominus Christus, qui est Deus deorum in hunc mundum adveniens, locutus est verba Evangelii sui. « Et vocavit terram, » id est, et ad sermones suos audiendos terram universam convocavit, dicens: « Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos, » *Matth.* xi.

2. A SOLIS ORTU USQUE AD OCCASUM: EX SION SPECIES DECORIS EJUS.

Declarat se per terram non intellexisse terram Palestinæ, vel aliquam aliam particularem, sed omnem omnino terram; et simul explicat locum unde Dominus loqui coepit. Coepit enim ex Sion, sive ex Jerusalem, juxta illud *Isai.* ii: « De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem; » et illud *Luc.* ult.: « Oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine ejus penitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma. » « A solis ortu, inquit, usque ad occasum, » vocavit terram, id est, omnes homines qui habitant terram a principio, ubi sol oritur, usque ad finem, ubi sol occidit. « Ex Sion species decoris ejus, » id est, locutus est Dominus, et vocavit terram ex Sion, que est species decoris ejus. Porro species decoris significat speciem pulcherrimam, sive perfectam pulchritudinem, ut magis sonant verba hebraica. Erat autem Jerusalem, juxta priorem sensum, *perfecti decoris*, ut dicitur *Thren.* i, quia erat civitas nobilissima, antiquissima, frequentissima, ornata sede regia et pontificia, nec non tabernaculo, arca federis, et cæteris que eam caput religionis et regni faciebant: unde etiam typus erat cælestis, ac divine civitatis. Sed, juxta posteriorem sensum, erat Evangelica prædicatio perfecti decoris, quia continebat mysteria redemptionis, notitiam sanctissimæ Trinitatis, sacramenta efficacissima, legem perfectam, et innumerabilibus signis et prodigiis comitata veniebat; atque audientes et credentes renovabat et justificabat, et ex ima terra ad summum coelorum exaltabat.

3. DEUS MANIFESTE VENIET, DEUS NOSTER, ET NON SILEBIT.

Hic jam prædicat secundum adventum, quasi dicat: Deus deorum venit et vocavit terram, sed

occulte venit, quia in forma servi, in humanitate, in mansuetudine, ut esset locus redemptionis per passionem et mortem; sed postea « manifeste veniet » in potestate et majestate magna, non in præsepi spelunæ, sed in « Jbiibus cæli; non cruci affixus inter latrones, sed in sede Judicis cum omnibus angelis suis. Noque solum manifeste veniet, sed etiam « non silebit, » sicut in primo adventu, quando ut agnus mansuetus ductus ad occisionem non aperuit os suum, etsi et hoc tempore silet, dum peccata fieri videt et tacet: sed veniet cum tuba et clamore horribili: « Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, » *Matth.* xxv. Et « mittet angelos suos cum tuba et voce magna, » *Matth.* xxiv. Et: « Ipse Dominus in jussu et voce Archangeli in tuba Dei descendet de caelo, » I *Thessal.* iv. Et: « In novissima tuba, canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, » I *Cor.* xv. In hebræo prima illa verba: *Deus manifeste, conjunguntur cum versu superiore hoc modo: « Ex Sion species decoris ejus, Deus manifestabitur; »* et deinde subjungitur novus versiculus: « Veniet Deus noster, et non silebit. » Sed non tenemur sequi distinctionem hebraicam, que a Rabbini excogitata est: illud autem verbum, *manifeste*, in textu hebræo ambiguum est, ut possit esse adverbium *manifeste*, et verbum *manifestabitur*; proinde non erraverunt Septuaginta Interpretes, qui per adverbium expresserunt. Quod si Rabbini contendant vocem hebraicam *הוֹפִיחַ* *hophiach*, non posse accipi adverbialiter, dicemus Septuaginta Interpretes reddidisse non verba, sed sensum; idem enim est: *Deus manifeste veniet, Deus noster et non silebit; et Deus manifestabitur, veniet Deus noster, et non silebit.*

4. IGNIS IN CONSEQUU EJUS EXARDESCET, ET IN CIRCUITU EJUS TEMPESTAS VALIDA.

Hec accipiuntur communiter pro conflagratione mundi, id est, eorum omnium que sunt in terra, civitatum videlicet, hororum, vinearum, palatiorum, animalium, et similiarum rerum corruptibilium, de quibus dicit S. Petrus in *Epist.* II, *cap.* v: « Adveniet autem dies Domini, ut fur, in caelo magno impetu transiet, elementa vero calore solventur, terra autem, et que in ipsa sunt opera exurentur, » de qua conflagratione disputat S. Augustinus lib. XX. *De Civit. Dei*, cap. xviii, et Scholastici in IV *Senten.* dist. 47. Sensus igitur est: « Ignis in conspectu ejus exardescet, » qui exuret omnia que in terris inveniunt. « Et in circuitu ejus tempestas valida, » id est, commotio maxima ex omni parte mundi, tum in terra, tum in mari, tum in aere, tum in caelo, « arecentibus hominibus præ timore et expectatione, que supervenient universo orbi, » ut ait B. Lucas, *cap.* xxi. Tamen S. Augustinus, hunc locum Psalmi exponens, per ignem intelligit iudicium divinum; per tempestatem vero ventum separan-

tem grana a paleis, id est, distinctionem honorum a malis. Alii non male per ignem et tempestatem Jescribi volunt iram Judicis aeterni, cum qua adveniet in novissimo die; vel certe haec omnia signa esse majestatis Dei omnipotentis; nam et quando descendit Deus in montem Sinai daturus legem, mons totus ardere videbatur, et audiebantur tonitrua, et conspiciabantur fulgura, et omnino tempestas ingens, et terror maximus, *Exod. cap. xix.*

8. ADVOCABIT COELUM DESURSUM, ET TERRAM DISCERNERE POPULUM SUUM.

Describit frequentiam eorum, qui in illo quasi theatro intererunt, atque ad spectaculum omnium maximum convenient. « Advocabit, inquit, coelum de sursum, » id est, ex parte mundi superiore advocabit Judex ipsum coelum, id est, omnes angelos caeli habitatores; sic enim Dominus ait *Math. xxv*: « Cum venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli ejus cum eo. » Ex parte inferiore « advocabit terram, » id est, omnes homines, qui ab initio mundi usque ad finem per successiones generationum incoluerunt terram. Aderunt ergo omnes angeli et omnes homines. Advocabit autem hunc tam magnum conventum, « discernere populum suum, » id est, ad judicandum populum suum, et segregandos electos a reprobis; nam, ut dicitur *Math. xiii*: « In consummatione saeculi exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum. » Et *Math. xxiii*: « Separabit oves ab haedibus, » id est, ea facilitate Judex caelestis discernet omnes electos ab omnibus reprobis, quamvis prope innumerabiles sint futuri, qua pastor separare potest paucas oves a paucis haedis. Alii existimant advocari coelum et terram in testes divinae sententiae, tanquam immobilis, quomodo alibi saepe in divinis litteris. Prior expositio est S. Augustini, posterior S. Joannis Chrysostomi, quem sequuntur Theodoretus et Euthymius. Utraque est vera, et una alteri non repugnat.

6. CONGREGATE ILI SANCTOS EJUS, QUI ORDINANT TESTAMENTUM EJUS SUPER SACRIFICIA.

Quamvis omnes omnino homines ad iudicium vocandi sint, tamen peculiari ratione iudicium ad fideles pertinebit: « qui enim non credunt, jam iudicati sunt, » *Joh. iii*; unde etiam *Math. xxv*, soli fideles iudicandi introduuntur, et de operibus, non de fide discutuntur. Itaque nomine Sanctorum intelligendi sunt fideles, qui ad populum Dei pertinent, qui per circumcissionem olim Deo consecrabantur, et nunc per baptismum consecrantur; sic David in *Psalm. lxxxv*, dicit: « Custodi animam meam, quoniam sanctus sum » et Apostolus in epistolis suis omnes christianos vocat sanctos. Alloguitur igitur angelos, et dicit: « Congregate illi sanctos ejus, » id est, adducite ad iudicium populum Dei peculiarem, quem sibi per sacramenta sanctificavit; quod enim id per

angelorum ministerium faciendum sit, perspicuum est ex cap. *xiii Math.*: « Exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum; » et cap. *xiv*: « Et mittet angelos suos cum tuba; et congregabunt electos ejus. » Quod sequitur: « Qui ordinant testamentum ejus super sacrificia, » est declaratio vocis Sanctorum; illi enim dicuntur Sancti, « qui ordinant testamentum super sacrificia. » Quae sententia clarior est in textu hebraico, ubi ad verbum legitur: *Qui faciunt pactum ejus super sacrificia*, id est, qui pactum cum Deo faciunt, ut sint populus ejus, et ipse sit Deus eorum; quod pactum est super sacrificia, id est, super cultu divino, qui praecipue in sacrificiis offerendis consistit. Lectio nostra est paulo obscurior, sed eundem sensum facit; nam per *testamentum*, intelligitur *pactum*, et per *ordinare*, significatur *disponere*. Disponere testamentum et ferre pactum idem sunt, ut perspicuum est ex variis locis Scripturae, sed praecipue ex lib. *I Machab.* cap. *i*: « Eamus et disponamus testamentum cum gentibus quae circa nos sunt; nam ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala. » Igitur sensus hujus versiculi est, congregandos esse ad iudicium sanctos Dei, id est, homines Deo dicatos, « qui ordinant testamentum ejus super sacrificia, » id est, qui testamentum disponunt, et pactum faciunt cum Deo, ut ipsi colant Deum sacrificiis, et Deus sit eorum Deus, eosque beneficiis semper afficiat. In hebraeo codice habetur pronomen primae personae, hoc modo: *Congregate mihi sanctos meos, qui faciunt pactum meum super sacrificia*. Sed Septuaginta Interpretes in omnibus his vocibus legerunt litteram *eam*, ubi nunc est littera *iod*; facile autem fuit mutari litteram *eam* in litteram *iod*, cum non differant, nisi quod una est paulo longior altera; posita autem in textu littera *eam*, efficitur pronomen tertiae personae, et recte Septuaginta vertunt: *Congregate illi, et sanctos ejus, et testamentum ejus*.

7. ET ANNUNTIABUNT CAELI JUSTITIAM EJUS QUONIAM DEUS JUDEX EST.

Congregatis omnibus ad iudicium, tum demum « annuntiabunt caeli justitiam ejus, » id est, de caelo profertur sententia in bonos et malos; inde apparebit omnibus quanta sit iustitia Dei, quae nunc saepe non apparet, cum permittente Deo justis opprimantur ab iniquis: tunc igitur « annuntiabunt caeli justitiam ejus, » quia de caelo veniet, qui iustissime iudicabit, et in caelo aere sedens sententiam iustissimam profert, et totum coelum, id est, omnes caelestis assensu et laudibus confirmabat justam sententiam, ac dicit: « Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum. » Neque poterit esse falsa haec caeli annuntiatio, « quoniam Deus iudex est, » id est, quoniam qui iudicabit, Deus est, in quem iniustitia cadere non potest.

8. AUDI, POPULUS MEUS, ET LOQUAR; ISRAEL, ET TESTIFICABOR TIBI: DEUS, DEUS TUUS EGO SUM.

Transit nunc Propheta ad eruditionem populi, ac docet quae sit futura materia iudicii, id est, quibus de rebus reddenda sit ratio in iudicio, et unusquisque parare se possit. Atque ut admonitionem maiorem fidei habeat, Deum ipsum loquentem, et paterne admonentem inducit. « Audi, inquit Deus, populus meus, et loquar; » nisi enim audieris, non tibi loquar, sed aliis qui habent aures audiendi; nam non sine causa Dominus in Evangelio *Matth. xi*, et alibi saepe dicit: « Qui habet aures audiendi audiat; » sicut enim qui surdi sunt, habent aures ad ornamentum corporis, sed non ad audiendum, sic etiam qui mentem habent, sed non attendunt ad doctrinam Dei, habent aures inferiores, quasi non haberent. Oportet igitur attente cogitare et considerare quid dicat Deus, si volumus ut nobis loquatur. Explicat deinde clarius, dum addit: « Israel, et testificabor tibi, » id est, audi, populus meus Israel, et loquar testificando, et notum faciendo tibi, quod tua maxime interest. Per Israelitam autem non intelligitur solum populus, qui secundum carnem ab Israele descendebat, sed etiam populus christianus, qui fidem israelitis imitatur, imo hic maxime per Israelitam intelligendus est, cum Apostolus dicit *Rom. ix*: « Non omnes, qui ex Israel, hi sunt Israelitae; neque omnes qui semen Abraham, hi filii; sed qui filii sunt promissionis estimantur in semine. » Quod autem sequitur: « Deus, Deus tuus ego sum, » est ratio cur nos oporteat audire, quia videlicet qui loquitur est Deus, et peculiariter Deus noster; ac per hoc certo scimus illum scire, et velle nobis utilissima praecepta tradere: nam si Deus est, omnia novit; si noster est, amat nos, ac propterea vult utilia nos docere.

9. NON IN SACRIFICIIS TUIS ARGUAM TE: HOLOCAUSTA AUTEM TUA IN CONPECTU MEO SUNT SEMPER.

Summa doctrinae divinae est, Deum non requirere a nobis munera, qualia sacrificia sunt, quasi illis indigeat, vel quasi haec illi praecipue placeant; sed requirere internas virtutes, fidem, spem, dilectionem, obedientiam: propter quas virtutes munera placeant, et sine quibus non placent. Id confirmat et verbis Samuelis *I Reg. xv*: « Numquid vult Deus holocausta et victimas, et non magis ut obediatur voci Domini? » Et *Isaiae* cap. *i*: « Quo mihi multitudinem victimarum vesstrarum? dicit Dominus: plenus sum, » etc. Et infra: « Lavamini, mundi estote, » etc. Et Christi ipse *Matth. xxiii*: « Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae, quia decimatis mentham, et anellum, et cyminum, et reliquistis quae graviora sunt legis, iudicium, misericordiam, et fidem. » Et denique ipse Davidis in *Psalm. l*: « Si voluisses sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus;

cor contritum et humillatum, Deus, non despicies. » Alii igitur: « Non in sacrificiis tuis arguam te, » id est, non accusabo, vel damnabo te in iudicio, quod pauca mihi sacrificia obtuleris; deinde reddit hujus rei multas rationes, quarum prima est in secunda parte hujus versiculi, quia videlicet, satis multa holocausta tibi quotidie offeruntur; nam enim dicit, « holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper, » illud, autem, ponitur pro *enim*; nam in hebraeo est particula et; quae frequentissime ponitur pro *enim*. Sensus igitur est: Non arguam te de defectu sacrificiorum, quoniam holocausta tua semper inventuntur in altari meo.

10. NON ACCIPIAM DE DOMO TUA VITULOS, NEQUE DE GREGIBUS TUIS HIRCOS.

11. QUONIAM MEAE SUNT OMNES FERAE SYLVARUM, JUMENTA IN MONTIBUS ET BOVES.

12. COGNОВI OMNIA VOLATILIA CAELI, ET PULCHRITUDINEM AGRI MECUM EST.

Haec est secunda ratio, cur Deus non magno opere requirat nostra sacrificia, quoniam ipse est rerum omnium Dominus; et ideo si velit oves, aut boves, aut aves, aut aliquid aliud, nullo negotio potest habere; cum ipse omnia noverit, omnia possideat. « Non accipiam, inquit, de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, » id est, non opus est mihi, si velim vitulos, aut hircos, ut illos tibi eripiam, vel a te petam. « Quoniam meae sunt omnes ferae sylvarum, » id est, mea sunt omnia animalia sylvestria; et cervi, caprae, aperi et similia: « Jumenta in montibus et boves, » id est, mea sunt etiam omnia animalia quae pascuntur in montibus, ut oves, caprae, arietes, hirci, boves et vituli. « Cognovi omnia volatilia caeli, » id est, non solum animalia quadrupedia mea sunt, sed etiam omnes volucres caeli, quos ego novi ubi sunt, et ad quid prosint. « Et pulchritudo agri mecum est, » id est, non solum animalia, sed etiam omnes fructus terrae, ex quibus agri pulchri et divites redduntur, apud me sunt, ad jus meum pertinent, et omnibus uti possum, ut mihi placeat; vel apud me est; id est, omnis perfectio agri, cum omnibus frugibus, arboribus, animalibus, fontibus et ceteris rebus, mecum est ab aeterno emittent in essentia mea consistens, ut mihi opus non sit ad ista exteriora descendere. In hebraeo, pro illa voce *jumenta*, est vox *בהמות* *behemoth*, quae vox significat animalia generatim, et non solum jumenta proprie dicta; nam *Psalm. viii*, eadem vox habetur; ubi noster Interpres vertit, *pecora campi*; et *Ps. cxlviii*, ubi legitur, *universa pecora*, eadem etiam vox reperitur. Illud autem, *in montibus et boves*, ex hebraeo verti posset, *in montibus mille*; nam vox hebraica *אלפים* *aleph*, quae hic habetur, significat et *bovem* et *mille*. Itaque Septuaginta Interpretes non male verterunt *boves*, quamvis S. Hieronymus

vertit *millium*; sed utraque lectio verum sensum habet: nam secundum lectionem S. Hieronymi sensus est, *Dei esse animalia innumera quae in montibus mille*, id est plurimis, *inveniuntur*; secundum lectionem Septuaginta, sensus est, *Dei esse animalia quae libere vagantur in montibus, et etiam boves qui in praeseptibus detinentur*; et quoniam in textu hebraico, ut nunc legitur, illud, *in montibus*, regit post se genitivum, et legi debet in *montibus bovis*, quae verba non videntur aptum sensum reddere, suspicor Septuaginta Interpretes non legisse *בהרר אלה* *beherere heleph*, in *montibus bovis*, sed *בהרר אלה* *beherer vehelph*, in *monte et bos*, unica littera paululum immutata, id est, *iod* mutata in *vau*, quae sunt litterae simillimae, quod facile contingere potuit vilio librariorum; sed ex facili gratia Septuaginta posuerunt numerum *multitudinis pro singulari*, et pro *in monte et bos*, posuerunt in *montibus et boves*. Illud autem, *egregioi omnia* *עגרוי* *egrooi*, S. Hieronymus ex *hebraeo* vertit, *cognovi omnes aves montium*; et vere vox hebraea non *caelum*, sed *montes* significat; neque est similitudo litterarum inter vocabula, ut errorum librariorum suspicari possimus. Sensus tamen idem est, nam *volatilia caeli et aves montium* idem sunt; dicuntur enim *volatilia caeli*, quia per caelum aereum discurrent, et *aves montium*, quia in arboribus montium ut plurimum nidificant. Illud denique, et *universitas agri*, vertitur a S. Hieronymo, et *universitas agri*: vox autem hebraica *אגרי* *agri*, est omnino ambigua; nam Septuaginta hoc loco reddiderunt *pulchritudo*; in *Psalm. cix* reddiderunt eandem vocem, *singularis ferus*; *Isai. lxi*, eandem vocem transtulerunt, *introitus*. Sanctus autem Hieronymus hoc loco reddidit *universitas*; in *Psalm. lxxix*, *omnes bestiae*; *Isai. lxxi*, *omniomoda*. In hac tanta varietate tutissimum est auctoritatem Septuaginta Interpretum sequi, a quibus quoad sensum S. Hieronymus non dissentit. Siquidem «pulchritudo agri ex universitate agri,» id est, ex universis fructibus agrorum, consurgit.

13. SI ESURIERO, NON DICAM TIBI: MEUS EST ENIM ORBIS TERRE, ET PLENITUDO EJUS.

14. NUMQUID MANDUCABO CARNES TAURORUM? AUT SANGUINEM HIRCORUM POTABO?

Hæc est tertia ratio, cur Deus non requirat nostra munera propter suam necessitatem, vel utilitatem, quia videlicet non esurit, neque sitit; et consequenter non colet, neque friget, neque ulla re indiget; et si indigeret, omnia illi presto essent, quia Dominus est omnium rerum. «Si esuriero, inquit, non dicam tibi,» ut cibum videlicet mihi provideas, quia «meus est orbis terre, et plenitudo ejus. Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?» Id est, non vescor ego ejusmodi rebus, qui substantiam spiritualem et immortalis.

15. IMMOLA DEO SACRIFICIUM LAUDIS, ET REDDE ALTISSIMO VOTA TUA.

16. ET INVOCA ME IN DIE TRIBULATIONIS: ERUAM TE, ET HONORIFICABIS ME.

Docuit hactenus non esse spem ponendam in externis sacrificiis, quasi illa sine interiori cognitione et amore sufficiant: nunc docet in internis actibus virtutum consistere sacrificium, quo delectatur Deus, et quod nos in iudicio ultimo securos prestare poterit. Sed observandum est aliud esse laudem Dei, aliud sacrificium laudis. Potest enim laudari Deus ab iis qui labiis solis Deum honorant, sed non potest sacrificari laus, nisi ab iis qui in ara cordis, et cum igne charitatis thus laudis offerunt, id est, nisi ab iis qui credunt, et aliquo modo apprehendunt Deum esse summum bonum, quique Deum sic creditum et cognitum toto corde diligunt, et tanquam pulcherrimum, optimum, sapientissimum, admirantur et laudant. Itaque sacrificium laudis, signum et effectus est cognitionis et amoris, et quia beati in celo semper Deum vident et amant, ideo de illis dicitur *Psalm. lxxxi*: «Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula seculorum laudabunt te.» id est, non solis labiis, sed ex intima cognitione et amore Deum lauda. «Et redde altissimo vota tua,» id est, postquam Deum, ut est in se, laudasti, respice illum, ut est auctor et fons omnium bonorum tuorum, quia ex te nihil est, et redde illi gratiarum actionem, et solve tributum obedientiæ, quod est præcipuum votum inter omnia vota tua: hoc enim promissisti, cum ad populum et familiam ejus admissus es, et hoc ipse requirit magis quam externa sacrificia: «Melior enim est obedientia quam victimæ,» ut dicitur *1 Reg. xv*. Denique «invoca me in die tribulationis,» id est, sicut in die prosperitatis agnoscere debes omnia bona tua a me fonte honorum descendere, sic etiam in die prosperitatis ad me confugere, et in me spem tuam totam collocare debes: ego enim «eruum te» de omni tribulatione, et tu vicissim honorificabis me «sacrificio laudis et gratiarum actionis.

17. PECCATORI AUTEM DIXIT DEUS: QUARE TU ENARRAS JUSTITIAS MEAS, ET ASSUMIS TESTAMENTUM MEUM PER OS TUUM?

Post instructionem justorum, pergit *Psalmus* ad eruditionem iniquorum, sed fidelium. «Peccatori, inquit, dixit Deus,» id est, peccatorem Deus per me admonitum voluit: «Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?» id est, quare profiteris te scire legem meam, ut enarres præcepta mea, in quibus omnis justitia continetur, et profiteris etiam ad te pertinere testamentum, sive pactum meum, dum te filium Abrahæ esse gloriaris, cum neque

legem meam serves, neque pactum custodias, neque vestigia Abrahæ imiteris?

18. TU VERO ODISTI DISCIPLINAM, ET PROIECISTI SERMONES MEOS RETRORSUM.

Describit primum interna vitia iniquorum, deinde in sequentibus versiculis enumerat peccata operis et oris. «Tu, inquit, odisti disciplinam,» id est, adversaris animo eruditionem divinæ legis, et proiecisti sermones meos retrorsum,» id est, et factus es, quasi oblitus esses præcepta mea, eaque post tergum haberes.

19. SI VIDEBAS FUREM, CURREBAS CUM EO; ET CUM ADULTERIS PORTIONEM TUAM PONEBAS.

Ex oblivione et odio divinæ legis nascuntur peccata operis, qualia sunt furta et adulteria, quo nomine fornicationes quoque intelliguntur. Sunt autem hæc duo peccata frequentissima, quæ ex avaritia et luxuria oriuntur; ideo horum duorum meminit Propheta; dicit autem: «Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas,» et non dicit *furabaris*, vel *fornicabaris*, quoniam minus est furari, vel *mœchari*, quod occulte et libidine stimulante fieri solet, quam cum furibus concurrere, vel cum adulteris portionem ponere, quia ista fiunt palam et prompte, et ex animi perversitate potius quam ex inopia vel libidine.

20. OS TUUM ABUNDAVIT MALITIA, ET LINGUA TU A CONCINNABAT DOLOS.

Transit ad peccata oris ac dicit: «Os tuum abundavit malitia,» id est, abundanter ex ore tuo, tanquam ex fonte scaturivit maledicentia; nam verbum hebraicum *shalach* significat *dimittere*, quia dicit: Dimisisti linguam tuam quasi reptis habentis in omnem maledicentiam; sed Septuaginta Interpretes declaraverunt metaphoram. «Et lingua tua concinnabat dolos,» id est, loquebaris apposite ad fallendum, adhibens artificium dissimulationis, vel mendaciorum.

21. SEDENS ADVERSUS FRATREM TUUM LOQUERARIS, ET ADVERSUS FILIUM MATRIS TUE PONEBAS SCANDALUM: HÆC FEGISTI, ET TACUI.

Addit ad peccatum oris, quod non solum adversus extraneos, sed etiam proprios fratres per linguam deliquerit. «Sedens, inquit, adversus fratrem tuum loquebaris,» id est, non obiter et per iram, sed sedens otiosus, et pacato animo, studiosè et longo tempore detrahebas fratri. «Et adversus filium matris tuæ,» id est, adversus eundem fratrem scandalum ponebas, calumnias truedo, unde ille offenderetur, et ruinæ occasionem haberet. In textu hebraico habetur vox *בדופא*, quæ proprie *opprobrium*, sive *probrum*, ut *convictum* significat. Sed Septuaginta Interpretes *scandalum* verterunt, aut quia vox illa *scandalum* etiam significat, aut quia *probrum*

jaclatum in alium, *scandalum* illi sit. Quod sequitur: «Hæc fecisti, et tacui,» apud Hebræos ad sequentem versiculum pertinet. Sed non est magnificiendi interpositio hebraicæ textus, cum a Rabbini excogitata sit; significant autem illa verba Deum hoc tempore omnia videre, sed non omnia statim punire, ut de loco poenitentiae. Itaque videt et tacet, ac si non videret; cæterum veniet brevi dies iudicii, in quo, ut supra dictum est vers. 3: «Deus manifeste veniet, et non silebit;» et hoc idem subjungit, cum ait:

22. EXISTIMASTI INIQUE, QUOD ERO TUI SIMILIS; ARGUAM TE, ET STATUAM CONTRA FACIEM TUAM.

Dum sine timore Dei peccant impii, videntur existimare Deo non displicere peccata; sed in iudicio intelligent, quod in hoc *Psalm* dicitur. «Existimasti, inquit, quod ego essem tui similis,» id est, quod iniquus essem et peccatorum amicus, sed non ita est; imo «arguam te,» in die iudicii, «et statuam contra faciem tuam,» peccata tua, id est, faciam ut videas gravitalem et multitudinem peccatorum tuorum, et negare non possis sententiam contra te latam esse justissimam. In hebraeo habetur: *Statuam te contra faciem tuam*; sed idem est sensus. «Statuam contra faciem tuam,» nihil est aliud nisi: Statuam vitam tuam, actiones tuas, peccata tua ante oculos tuos, ut non possis ea non videre.

23. INTELLIGITE HÆC, QUI OBLIVISCIMINI DEUM, NE QUANDO RAPIAT, ET NON SIT QUI ERIPAT.

Hæc exhortatio est Prophete ad impios qui obliviscuntur seum esse iudicem justum et omnipotentem, ut intelligent, attentam consideratione recogitantes, quæ dicta sunt, «Ne quando Deus rapiat eos,» dum nihil minus cogitant, et ad iudicium adducat, et pro meritis damnet, et non sit qui de manu ejus eripere possit. In hebraeo habetur in prima persona, *ne quando rapiam*, et secundum hanc lectionem continuatur verba Dei; sed Septuaginta Interpretes videntur legisse in tertia persona, et sensus est idem.

24. SACRIFICIUM LAUDIS HONORIFICABIT ME, ET ILLIC ITER QUO OSTENDAM ILLI SALUTARE DEI.

Concludit Deus verba sua, docens viam salutis ad unum sacrificium laudis reduci, ita ut illi in die iudicii salvi futuri sint, qui hoc sacrificium jugiter obtulerint; illi reprobi et condemnandi, qui hoc sacrificium offerre neglexerint. «Sacrificium laudis, inquit, honorificabit me, et illic iter quo ostendam illi salutare Dei,» id est, qui sacrificaverit laudem mihi, ille mihi acceptus erit; nam ab eo me honorificatum esse confitebor, et illic,» id est, in eo sacrificio, «iter» erit, ad salutem; nam per illud iter perveniet ad locum, in quo ostendam illi salutem Dei,» divinam vide licet, plenam atque perfectam salutem. In hebraeo est vox ambigua, *סם* *sam*, quæ significat *illuc*,

si legatur cum puncto in dextero cornu, ut Septuaginta Interpretes legerunt; sed si legatur cum puncto in sinistro, ut S. Hieronymus legit, significat *positus*, sive *dispositus*; sed in re ambigua non est quod a communi et recepta lectione recedamus. At unde est quod summa salutis ponitur in oblatione sacrificii laudis? S. Augustinus respondet, ex eo esse, quod nemo vere laudat Deum, nisi visus sit: impii enim si verbis laudant, vita

non laudant; ac per hoc non vere laudant, cum verbis eorum vita contradicat. Potest etiam dici, ut nos supra monuimus, « sacrificium laudis, » non esse simplicem laudem, sed laudem ex ara cordis et igne charitatis procedentem: quare cum sacrificium laudis includat charitatem, et sit inchoatio sacrificii, sive officii, quod in secula seculorum in celo a beatis omnibus exerceatur, mirum non est, in eo summa salutis includitur.

PSALMUS LI

SECUNDUM HEBREOS.

V. v. — 1. In finem, Psalmus David.

2. Cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabée.

3. Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

4. Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.

5. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.

6. Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.

7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.

8. Ecce enim veritatem dilexisti, incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.

9. Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealabor.

10. Auditui meo dabis gaudium et letitiam, et exultabunt ossa humiliata.

11. Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.

12. Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.

13. Ne projicias me a facie tua, et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

14. Redde mihi letitiam salutaris tui, et spiritum principali confirma me.

15. Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur.

16. Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae, et exultabit lingua mea justitiam tuam.

V. s. h. — Victori, canticum [h. Psalmus.] David: cum venisset ad eum Nathan propheta, quando ingressus est ad Bethsabée.

Miserere mei, Deus, secundum misericordiam tuam: juxta multitudinem miserationum tuarum dele iniquitates meas.

Multum lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.

Quoniam iniquitates meas [h. errores meos] ego cognovi, et peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccavi, et malum coram te [h. in oculis tuis] feci: ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum [al. dum] iudicaveris [h. iudicatus fueris].

Ecce in iniquitate conceptus sum, et in peccato peperit me mater mea.

Ecce enim veritatem diligis, absconditum et arcanum sapientiae manifestasti [h. sapientiam manifestabimus] mihi.

Asperges [h. purificabis] me hyssopo, et mundabor: lavabis me, et super nivem dealabor.

Auditum mihi facies gaudium et letitiam, exultent ossa quae confregisti.

Absconde faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea mihi, Deus, et spiritum stabilem renova in visceribus meis.

Ne projicias me a facie tua, et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Redde mihi letitiam salutaris [h. habet Jesu] tui, et spiritui potenti confirma me.

Docebo iniquos vias tuas, et peccatores ad te revertentur.

Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae: laudabit lingua mea justitiam tuam.

17. Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.

18. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.

20. Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut adificentur muri Jerusalem.

21. Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes et holocausta; tunc imponent super altare tuum vitulos.

Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.

Non enim vis ut victimam feram, nec holocaustum tibi placet.

Sacrificium [h. sacrificia] Dei spiritus contribulatus [h. contritus]: cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.

Bene [h. benigne] fac [al. ad. Domine] in voluntate tua, Sion, [al. add. et] adificentur muri Jerusalem.

Tunc suscipies sacrificium iustitiae, oblationes et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos [h. tauros].

Argumentum. — « Nihil inest in Psalmo, quod inscriptioni repugnet. Qui in contrariam sententiam discidunt penum monent, Davidi peccati veniam a Nathane indictam esse, hic vero eam valem petere. Sed qui culpam animo penitenti agnoscit, is ejusdem a Deo veniam petit. Davidem vero, priusquam a Nathane argueretur, culpam animo penitenti commoto agnovisse vidimus ad *Psalm.* xxvii. Deinde non de uno, sed de pluribus peccatis hic agi dicunt. Recte. Nam praeter adulterium humanitatem fecit Davidem, in quod ipsum plane convenit, quod vers. 16 vatis manus eade eripuisse se fateatur. Denique ad vers. 20 et 21 quod attinet, eos maxime probabile est additamentum esse, adjectum ab aliquo, qui carmen hoc populi in exilio versantis aut de exilio reducti rationibus vellet accommodare. » Hac Maurer. Strophae duae: vers. 2-14, admissi sceleris dolore compunctus, crimen fateatur, et supplex a Deo petit, ut peccati memoriam et poenam prorsus expungat, et in pristinum gratiam ipsam restituat; vers. 15-19, id si fuerit consecutus, gratum animum declarabit, docendo peccatoris rectam agendi rationem, celebrando Dei laudes, et animi peccatorum sensu afflicti et serio delicta lugentis sacrificium, omni victimam illi gratius, offerendo. Additamentum, vers. 20-21, restituere, o Jova, urbem Hierosolymitanam: tunc plena erunt gloria tua sacrificiorum. Historia legitur II *Sam.* xi et xii.

1. Praecentori, carmen Davidis, *compositum*,

2. Quum adisset eum Nathan propheta, postquam ingressus fuerat (Davides) ad Bathsebam.

3. Miserere mei, Deus, secundum gratiam tuam, secundum multitudinem misericordiae tuae dele delicta mea.

4. Multum lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.

5. Nam delicta mea agnosco, et peccatum meum coram me est semper.

6. Tibi, soli tibi peccavi, et quod malum est in oculis tuis, feci: ut justus sis cum loqueris (per Nathanem), purus sis cum iudicas (me condemnas).

7. Ecce, in iniquitate genitus sum, et cum peccato concepit me mater mea.

8. Ecce, veritate delectaris in praecordiis, atque ita in occulto sapientiam doce me.

9. Expia me hyssopo, ut purus fiam; lava me, ut praenive abesceam.

10. Audire me fac gaudium et letitiam (condonati) exsulent ossa quae contrivisti.

11. Obvela faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.

COMMENTARIA IN PSALMOS.

12. Cor mundum crea mihi, Deus,
et spiritum firmum (in virtutis studio) innova intra me.
13. Ne rejicias me a facie tua,
et Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me.
14. Redde mihi gaudium salutis tuæ,
et spiritu prompto (ad recte faciendum) sustenta me.
15. Docebo iniquos vias tuas,
et peccatores ad te (tuum cultum) convertentur.
16. Libera me a sanguinibus (reatu cædis Uriæ), Deus, Deus salutis meæ:
jubilabit lingua mea (laudando) justitiam tuam.
17. Domine, labia mea aperi,
et os meum prædicabit laudem tuam.
18. Non enim amas sacrificium: alioqui darem (offerrem);
holocausto non delectaris.
19. Sacrificia Dei (Deo grata sunt) spiritus *penitentia* contractus;
cor contractum et contritum, Deus, non aspernaris.
20. Benigne fac ex benevolentia tua Sioni,
ædifica muros Hierosolymorum.
21. Tunc delectaberis sacrificiis justis,
holocausto et sacrificio perfecto;
tunc ascendent super altare tuum juveni.

NOTE.

Vers. 4. *Multum*, propr. *multiplicare*, infinitivus absol. adverbialiter positus. Alii propr. *multiplica*; scilicet pro imperativo utuntur forma apoc. expressa hoc loco a Massorethis, *harab*. — Vers. 6. *Tibi soli*: quomodo non et in fidissimum militem Uriam? Respondet Lyranus, regem Dei solius judicio esse subjectum; melius alii: quamvis homines quoque in hoc facto offenderim, inde ita torqueor atque animo disiceror, ut hoc tunc sentiam, et aliorum offensionem pene pro nihilo reputem. Ut: ita Maurer et Hengstenberg. Cf. Rom. iii, 4 seqq. Alii particulam *tenaan* non causaliter, sed consecutive h. l. capiunt, vertuntque ita ut, *ideo*. — Vers. 7. Dicit vates æquum esse, ut non summo jure, sed clementer secum Deus judicaret, non tam admissi sceleris, quam infirmitatis innatæ ratione habita. In ante *iniquitate* non respicit parturientem matrem, sed sobolem partu editam, quæ cum peccato, sive peccato jam infecta in lucem editur. *Concepti* (propr. *incaluit*, puta libidine) est 3^a femina præteriti *piel* cum affixo, cum *sego* ab initio loco *charek* propter sequens *chatephesgol*. — Vers. 8. Sensus: ex alia parte, tu diligis sincerum virtutis et pietatis studium; igitur doce me in intimo animo sapientiam, virtutis et pietatis magistram. Alii prius hemistichium interpretantur: Tu vero veritatem, fidem in promissis, in præcordiis tuis diligis, hoc est, tu vero bonus et misericors es; igitur doce me, etc. — Vers. 9. *Hyssopo*: imago pelita a leproso, qui ex lege mundabatur adpersione hyssopi, sanguini victimarum aut aquæ lustrationis intincti, Lev. xiv, 4; Num. xix, 6, 18. — Vers. 13. Hinc locum illud illustrat, quod I Sam. xvi, 13 seqq. legimus. — Vers. 15. *Vias tuas*, tibi probatar agendi rationem; alii: quas Deus in gubernandis hominibus tenet, quæ sunt *miseri-cordia* et *veritas*. — Vers. 16. *Justitiam*, in sensu lato, qua scilicet penitentis parcis. — *Aperi*, ignoscendo materiam mihi præbe te celebrandi. — Vers. 21. *Justis... perfecto*, i. e. cum vera animi pietate. *Ascendent*; alii, *imponent*. scilicet sacerdotes, juveneos. Si Davidis sint versus 20-21, cum superioribus junge hoc modo: Tu nunc repudiare sacrificia ab homine adulteri et homicidii reo; ubi autem mihi condonaveris culpas, tunc sacrificia tibi grata et accepta, ut spero, offeram.

PSALMUS L.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS L.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David, cum venit ad eum Nathan propheta, quando introivit ad Bethsabæe.

Titulus docet qua occasione compositus fuerit Psalmus iste a Davide; historia vero fusius narratur lib. II Reg. cap. xi: Summa historia hæc est. David ex palatio suo vidit mulierem formosissimam, nomine Bethsabæe, se lavantem. Captus amore, a'ulterium cum ea commisit. Quod ut facilius celaretur, maritum ejus Uriam neci dedit: sic vidam conjugio silii' copulavit, et filium ex ea suscepit. Postea Dei monitu venit Nathan propheta ad Davidem, eumque de perpetrato flagitio et cæde corripuit. David in se: reversus penitentiam serio egit, atque hunc Psalmum, in quo peccatum suum dellet, ea occasione composuit. Sensus igitur tituli hic est: « Psalmus in finem » usque mundi canendus, quem David composuit, « quando venit ad eum Nathan propheta, » qui tunc ad eum increpandum venit, « quando intravit » idem David « ad Bethsabæam, » uxorem Uriæ, atque adulterium cum ea perpetravit. Ad hunc titulum pauca quedam annotanda videntur circa personas, quæ in eo nominantur, videlicet Davidem, Nathan et Bethsabæam. *Primo*, peccatum Davidis iustis hominibus magnum timorem incutere posse: si enim tantus amicus Dei tam facile corruit, quis non timebit casum? *Secundo*, ejusdem Davidis penitentiam omnibus peccatoribus spem salutis adferre; peccatum enim ejus omni ex parte gravissimum fuit, et tamen per veram penitentiam facile invenit indulgentiam. *Tertio*, Nathan fuisse quidem prophetam, sed Davide inferiorum non solum dono prophetiæ, sed etiam potestate, sapientia aliisque donis Dei; et tamen placuisse Deo, ut is Davidem corripere, et ad penitentiam adduceret. Quo exemplo admonentur homines magni, ut non contemnunt ministros verbi Dei, sed ad eos audientes accedant, etiam si ipsi forte sapientiores et majores illis. *Quarto*, hinc cognosci quantum malorum causa sit pulchritudo mulieris cum imprudentia et facilitate conjuncta. Si enim Bethsabæa mulier speciosissima in loco, unde videri posset, corpus suum non nudasset, aut non tanta facilitate Davidi censerisset, certe vir tantus in tam gravi scelera non cecidisset. *Quinto*, Nathan non intrasse ad monendum Davidem statim post ingressum ejus ad Bethsabæam, ut titulus indicat videtur, sed multo postea; jam enim natus erat filius Davidi ex Bethsabæa, quando venit Nathan. Itaque quod dicitur in titulo, intelligitur potius de occasione quam de tempore, et sensus est Psalmum scriptum esse, quando Nathan intravit ad Davidem ex occasione, qua intraverat David ad alienam conjugem, nomine Bethsabæam.

EXPLICATIO PSALMI.

1. MISERERE MEI, DEUS, SECUNDUM MAGNAM MISERICORDIAM TUAM.

Incipit Propheta Psalmum ab oratione, qua remissionem peccati petit, et simul explicat primam rationem qua movetur ipse ad petendum, et Deum moveri posse credit ad indulgendum, alias deinde rationes in sequentibus versiculis explicatur. Ait igitur: « Miserere mei, Deus; » miserum se agnoscit et confitetur David ob iniquitatem admissam, quamvis alioqui nature et fortune bonis omnibus abundaret; ut e contrario beatos dicere solet eos, « qui timent Dominum, Psalm. cxi et cxxiii, » non qui divitias, aut honoribus abundant: ex quo intelligimus quam perverse de miseria et felicitate judicent filii hujus sæculi. Addit, « secundum magnam misericordiam tuam, » quasi dicat: Ideo misericordiam tuam implorare audeo, quia miser sum; misericordia enim miseriam respicit, ut eam tollat. Quamvis autem in hebræo codice non sit vox illa, *magnam*, tamen Septuaginta Interpretes eam vocem in sua versione posuerunt, vel quod in codicibus hebraicis emendatioribus illam invenerint, vel quod hunc locum voce illa addita explicare voluerint. Vocatur autem *magna misericordia*, quia peccata remittuntur, tum quia peccatum magna miseria est; tum quia comparatione hujus misericordie, parva misericordia dici

potest ea, per quam Deus bona temporalia tribuere solet: bona enim temporalia Deus inimicis etiam suis atque iis, quos in fine reprobaturus est, præbet; gratiam vero remissionis peccatorum illis tantum donat, quos in filios et heredes æterni regni adoptare dignatur. David igitur non contentus parva illa misericordia, qua regni gloriam et opes copiosas, ac filiorum multitudinem, et victoriam de hostibus, atque alia id genus acceperat, petit « misericordiam magnam, » quam in peccatorum remissione et gratie restitutione positam esse sciebat.

2. ET SECUNDUM MULTITUDINEM MISERATIONUM TUARUM, DELE INIQUITATEM MEAM.

Idem repetit et declarat; quod enim dicit: « Miserere mei, » declarat dicens: « Dele iniquitatem meam; » et quod ait: « Secundum magnam misericordiam tuam, » declarat cum dicit: « Secundum multitudinem miserationum tuarum. » Sed ordinem Prophete non invertamus; ipse enim eleganter in hoc secundo versiculo, incipit ab eo, quod erat postremum in primo versiculo ut hæc varietate pulchriorem Psalmum efficeret. Illæ igitur voces, *secundum multitudinem miserationum tuarum*, explicant quid sit magna misericordia Dei, quæ filiis dilectis exhibetur. Significat autem multitudo miserationum affluentiam pietatis Dei;

nam vox hebraica *כחמך*, ut nolavimus in primo versiculo *Psalm. xvii*, significat proprie *paternum ac tenerum amorem*, quem Scriptura explicare solet per *viscera misericordiae*. Ecclesia quoque recivissime id expressit in collecta Dominice xi post Pentecosten, cum ait: « Qui abundantia pietatis tue, et merita supplicum excedis, et vota. » Vere enim pietas divina tanta est, ut multo plus donet non solum quam mereamur, sed etiam quam optare audeamus. Quod ostendit etiam Dominus in parabola de filio prodigo, *Luc. xv*. Pater enim filium penitentem, non solum admisit ad gratiam, sed etiam continuo amplexatus et osculatus est, et jussit illi dari stolam primam et anulum pretiosum, et ovesidi in gratiam ejus vitulum saginatum, ac denique tanta signa benevolentiae erga filium, qui universa bona sua dissipaverat, ostendit, ut plura non posset erga eum, qui victor ac triumphator de hostibus rediisset. Quod sequitur, « de iniquitatem meam, » refertur tum ad reatum, tum ad maculam peccatorum: sciebat enim David ex actione peccati relinqui in anima reatum mortis aeternae, qui scribitur in conscientia, et maculam privationis gratiae, quae reddit animam deformem, tenebrosam, Deo invisam; ad utrumque refertur vocabulum *delenda*: nam scriptura deleri solent, cum remittitur debitum, et maculae etiam delentur, cum abluuntur, quod maculatum erat. Petit igitur David, ut Deus non agat secum ex rigore justitiae, sed ex paterna misericordia remittat debitum peccati, et lavet maculam restituendo nitorem gratiae.

3. AMPLIUS LAVA ME AB INIQUITATE MEA, ET A PECCATO MEO MUNDA ME.

Post culpam remissam et gratiam restitutam, adhuc remanent in homine mali habitus vitiorum et ipsa concupiscentia carnis, quae hominem reddunt infirmum et debilem, quales sunt, qui recens ex gravi morbo convalescunt; et quidem mali habitus paulatim exterminantur exercitatione virtutum, concupiscentia vero potest quidem minui, sed ordinarie non eradicatur, nisi in morte: quamvis autem ad vitiorum exterminationem et concupiscentiae diminutionem multum valeat studium et diligentia nostra, tamen praecipue partes sunt gratiae Dei, sine qua nihil possumus, et cum qua omnia possumus. Ideo Propheta David, qui haec uoverat omnium optime, in *Psalm.* cit scripsit « Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. » Et hoc loco posteaquam petit deleri peccatum suum, et auditur a Nathan propheta II *Reg. xii*: « Deus transtulit peccatum tuum, non morieris, » iterum petit lavari et mundari, id est, magis ac magis justificari per majorem gratiae infusionem, ut malis habitibus sublati et concupiscentia mortificata, anima candidior et pulchrior fiat, et per

hoc etiam ad resistendum tentationibus fortior. « Amplius, inquit, lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me, » id est, spero peccatum meum per gratiam tuam esse deletum, et animam lotam et mundatam a reatu, et macula per actionem peccati contracta; sed cupio et peto iterum atque iterum lavari per gratiae incrementum, ut anima mea candidior et fortior evadat. Posset etiam simplicius exponi, ut haec secunda petitio pertineat ad magnitudinem peccati declarandam, quasi dicat: Si macula peccati mei levis esset, sufficeret simplex ablutio; sed quia macula ingens et multiplex est, ideo multum, valde, amplius atque amplius lavari desidero, ut tantae maculae vestigium nullum supersit.

4. QUONIAM INIQUITATEM MEAM EGO COGNOSCO, ET PECCATUM MEUM CONTRA ME EST SEMPER.

Haec est secunda ratio, unde persuadere Deo conatur, ut indulget peccanti: quia videlicet confitetur peccatum suum, et illud in se punit continua cogitatione et recollectione. Ignosce, inquit, « quia ego peccatum meum agnosco, » non excuso, non nego, nec solum agnosco, sed perpetuo de illo cum dolore animi cogito; nam « contra me est semper, » id est, in conspectu meo positum, me quasi jaculum fodere et cruciare non cessat. Hoc exemplum imitari debemus, qui Psalmos Penitentiales recitamus, ut vere dicere possimus: « Peccatum meum contra me est semper, » quod fiet si peccatum semel admissum, et per gratiam Dei forte deletum, in memoria nostra vivat, et ingratitude nostrae erga tam magnum benefactorem nos semper admoveat.

5. TIBI SOLI PECCAVI, ET MALUM CORAM TE FECI; UT JUSTIFICERIS IN SERMONIBUS TUIS, ET VINCAS CUM JUDICARIS.

Tertia haec est ratio cur a Deo indulgentiam postulet, quoniam non alium judicem timet. « Tibi, inquit, soli peccavi; » non dicit: Contra te solum peccavi; peccaverat enim etiam contra Uriam quem occiderat, et contra Bethsabeam quam adulteraverat, et contra populum quem scandalizaverat; sed dicit: « Tibi soli peccavi, » nimirum ut iudici apud quem solum convinci poterat; nam nec alium judicem habebat, et si habuisset, convinci non potuisset, quoniam factum erat sine teste; et quamvis ex suspitione fama peccati manasset in vulgus, tamen legitime peccatum probari non poterat; sed apud Deum judicem convictus erat, tum quia Deus viderat, tum quia conscientia ipsius testis erat apud Deum, qui scrutatur renes et corda; et ideo subjungit declarans, et malum coram te feci; » quamvis enim David occulte peccaverit, in tenebris clausi cubiculi, tamen oculos Dei excludere non potuit. « Ut justificeris in sermonibus tuis; » illud ut non significat causam, sed consequentiam, ut Theodoretus hoc loco no-

lavit, et sensus est: « Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, » ex quo secutum est, « ut tu justificeris in sermonibus tuis, » dum me peccatorem et injustum esse pronuntias; vel certe subintelligitur verbum aliquod, ut hic sensus sit: Dico: « Tibi soli peccavi, » dico « malum coram te feci, » confiteor me injustum, ut justus et verax levitaris in sermonibus tuis, quibus per Nathan prophetam me adulteri et homicidii reum esse pronuntias. « Et vincas cum judicaris: » repetitio est ejusdem sententiae, ac si dicat: Et si iudicium inter te et me insinuat, et ego negare velim crimen, cujus tu reum me esse dixisti, tu omnino vincas causam, et ego causa cadam, cum mecum judicaris. Hunc existimo litteralem esse sensum hujus obscurae sententiae, qui sensus valde confirmatur ex verbis Apostoli, *Rom. iii*: « Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris, » Sed non rejicio quod alii dicunt: « Deum justificari in sermonibus suis, et vincere cum judicatur, » si penitentibus ignoscat, quoniam veniam penitentibus repromisit. S. Augustinus refert ad Christum hunc versiculum, quia solus ipse est sine peccato, et ideo illi soli justo non injusti peccatum, et ille solus vicit, cum judicatus est injuste ab injustis.

6. ECCE ENIM IN INIQUITATIBUS CONCEPTUS SUM, IN PECCATIS CONCEPIT ME MATER MEA.

Quarta ratio ducitur a prima origine, et primi hominis peccato in nos transfuso per generationem, ex quo facti sumus infirmi et proclives ad peccandum, et ob hanc quasi naturalem miseriam misericordia digni sumus. Quod autem hic locus non intelligatur de peccatis parentum, sed de ipso peccato originali, quod ex conceptione trahimus, probat hoc loco S. Augustinus, quia David non est natus ex adulterio, sed ex casto conjugio piorum parentum. Sed hoc ipsum probare possumus ex proprietate verborum hebraicorum; illud enim, *conceptus sum*, est in hebraeo *וולדתי* *cholathai*; quod non significat *actum gignendi*, qui ad parentes pertinet, sed *actum formationis membrorum*; quae conformatio in utero fit satis diu post conceptum parentum. Et videtur Spiritus Sanctus divina Providentia non voluisse scribi hoc loco, *genitus sum*, sed *conceptus*, sive *formatus sum*, ut preveniret haereticorum perversas interpretationes. Illud etiam, *conceptus me mater mea*, in hebraeo est *יחמתי* *iechemathai*, quod proprie significat *calfecit me*, sive *fovit me*; proinde non refertur ad actum concubitus in quo peccant parentes, quando fornicantur, vel moechantur, sed ad actionem confovendi fetum in utero, dum formantur membra, ut anima infundatur. Quamvis autem S. Hieronymus verterit: *Peperit me mater mea*; et S. Augustinus legat: *Aluit me mater mea*; et nos cum Septuaginta legamus: *Con-*

cepit me mater mea: tamen proprietates verbi est quam diximus, cum qua non pugnant illa variae lectiones: mater enim recte dicitur *concipere*, quando fetus in utero ejus formatur et fovetur: sicut etiam dicitur *alere*, non solum quando lacta nutrit jam editam, sed etiam quando in utero conservat et auget; denique non male S. Hieronymus verit: *In peccato peperit me mater mea*, quia peccatorem peperit, quem in peccato conceperat. Adde etiam quod in textu originali dicitur in singulari, *in peccato conceptus sum*, et in *peccato conceptus me mater mea*. Vere enim peccatum originale, quod in conceptione contrahimus, unum est, non plura. Sed Septuaginta Interpretes veterant in numero multitudinis, in *iniquitatibus conceptus sum*, et in *peccatis conceptus me mater mea*, quia unum illud peccatum est quasi fons omnium aliorum peccatorum, et in illo includuntur omnia.

7. ECCE ENIM VERITATEM DILEXISTI, INCERTA ET OCCULTA SAPIENTIAE TUAE MANIFESTASTI MIHI.

Haec est ratio quinta, quae ducitur a veritate et simplicitate cordis, quae semper fuit in Davide, et quam Deus maxime diligere solet, propter quam etiam Deus, qui veritas est, Davidi multa mysteria futura revelavit: nam, ut S. Joannes Chrysostomus hoc loco copiose docet, nullum est fere mysterium Christi et Ecclesiae, quod David non praeviderit, et in Psalmis praedixerit. Igitur David hanc veritatem commemorat, propter quam tot mysteria divina cognovit; et quia in eadem veritate perseverat, simpliciter peccatum suum confitendo, inde petit a Deo remissionis donum: « Ecce, inquit, veritatem dilexisti, » id est, tu Deus veritatem et sinceritatem cordis semper amasti, sicut etiam contra dupliciorem et perversitatem semper odisti. « Incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi, » id est, quia veritatem amas, et in me veritatem et rectitudinem cordis invenisti, ideo tam multa mihi patefecisti mysteria divina, secretissima et occultissima, quae signa sunt infinite sapientiae tuae. Illud, *incerta*, non significat mysteria divina esse incerta, id est, dubia in se, quasi possint non fieri; sed *incerta*, et dubia nobis, quomodo dicitur: Incertus est hominibus dies iudicii, non quod non certum sit futurum esse diem iudicii, sed quia incertum est nobis quando sit futurus. In textu originali vox hebraica significat *absconditum* et *coopertum*: itaque *incerta et occulta sapientiae divinae* dicuntur illa, quae sapientia divina ordinavit ab aeterno, ut fiant temporibus suis; sed abscondita et occulta sunt, antequam fiant, nisi speciali privilegio revelentur.

8. ASPERGES ME HYSSOPO, ET MUNDABOR: LAVABIS ME, ET SUPER NIVEM DEALBABOR.

Aperit hic unum ex incertis et occultis mysteriis divinae sapientiae, quod videlicet tempore novi Testamenti aspergendi essent homines aqua mun-

da in baptismo, et perfectissime justificandi; allud autem ad ceremoniam, quæ describitur *Num. cap. xix*, ubi ad expiationem tria necessaria esse dicitur, cinis vacæ rufæ immolate in holocaustum, aqua cineribus mixta: et hyssopus, quo aqua aspergebatur: per cinerem vacæ rufæ significatur Christi mors; per aquam, baptismus; per hyssopum: fides: hyssopus enim herba est humilis, radices habens in petra. Sicut enim in illa expiatione typica, aqua mundabat, sed vim habens ex cineribus vacæ occise, et per hyssopum aspersa: sic etiam in baptismo aqua mundat, sed vim habens ex morte et merito Christi, et per fidem applicata. Ad has igitur expiationes tum figurantem, tum figuratam respicit David, cum dicit: «Asperges me hyssopo, et petit enim illam purificationem, quam noverat figuratam per expiationem aquæ hyssopo aspersæ, et quam implendam prævidebat et prædicebat in baptismo; et ut ostendat illius expiationis primum auctorem esse Deum, dicit: «Asperges me hyssopo,» et non dicit: Asperget me sacerdos hyssopo; et ut demonstrat expiationem baptismi fore perfectissimam, ita ut vere tollat peccata, ut non solum non impudentur, sed ut non sint, et non solum tollat peccata, verum etiam infundat copiosam gratiam, addit: «Lavabis me, et super nivem dealbabor.» Vide S. Augustinum lib. *Quæst. super Num. cap. xxxiii*, et Theodoretum in hunc locum Psalmi.

9. AUDITUI MEO DABIS GAUDIUM ET LETITIAM, ET EXULTABUNT OSSA HUMILIATA.

Effectus et signum perfecte justificationis est, cum Spiritus reddat testimonium spiritui nostro, quod filii Dei sumus. Hoc testimonium in se aliquando Propheta expertus, iterum illud petit, dicens: «Auditui meo dabis gaudium et letitiam,» id est, cum me perfecte laveris, addes et hoc beneficium, ut interiore quodam gaudio tanquam signo remissi peccati me mirabiliter affectas: quod gaudium erit veluti bonus nuntius, quem cordis aure jucunde percipiam. In hebraico textu est unicum verbum, pro eo quod nos habemus: *Auditui meo dabis*, et significat proprie, *audire me facies*. Itaque sensus est: Audire me facies internam vocem Spiritus Sancti, qui me gaudio lætitiæ perfundet. «Et tunc exultabunt ossa humiliata,» id est, tunc animus spiritu timoris contractus, et dissolutus, resumptis viribus exultabit. In hebraico textu habetur, *et tunc exultabunt ossa quæ tu confregisti*. Ex quo intelligimus spiritum timoris, quo cor conteritur et humiliatur, a Deo esse, et disponere ad spiritum dilectionis, quo anima justificatur. Per ossa intelliguntur vires animi, non ossa corporis; nam et paulo post dicitur: «Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias.»

10. AVERTE FACIEM TUAM A PECCATIS MEIS, ET OMNES INIQUITATES MEAS DELE.

Quod prædixit futurum, in presenti sibi postulavit; dixerat enim: «Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor; auditui meo dabis gaudium,» etc.: nunc ista ipsa postulat. Ac primum petit remitti peccata, sicut antea dixerat: «Asperges me hyssopo, et mundabor: Averte, inquit, faciem tuam a peccatis meis,» id est, ne consideres peccata mea, ut ea punias: quomodo alius Sanctorum dicit, *Tob. iii*: «Ne reminiscaris, omine, delicta mea.» Sunt tamen istæ omnes locutiones metaphoricæ; neque enim fieri potest ut Deus, quem nihil latet, avertat faciem a peccatis, vel obliviscatur eorum; sed dicitur *avertere faciem*, vel *oblivisci*, quando facit id quod facit, qui non considerant, aut non recordantur: qui enim non considerant aut non recordantur, non puniunt. Addit autem: «Et omnes iniquitates meas dele,» ut non solum ad tempus Deus non puniat, sed nunquam omnino puniat: qui enim avertit faciem a scriptura aliqua, potest iterum convertere faciem, et considerare quod scriptum est; sed qui delevit scripturam, non potest amplius legere. Facit hoc adversus hereticos, qui docent peccatum in justificatione non imputari, sed manere tamen, quasi Deus avertat quidem faciem a peccatis, sed ea nunquam omnino delet.

11. COR MUNDUM CREA IN ME, DEUS, ET SPIRITUM RECTUM INNOVA IN VISCERIBUS MEIS.

Hoc respondet illis verbis, «lavabis me, et super nivem dealbabor:» petit enim ut non solum peccata delet, sed etiam iustitiam infundat, quæ animam renovet, et formosam ac splendidam reddat: quod etiam est contra hereticos, qui iustitiam in sola peccatorum remissione constituent. Quod autem dicit: «Cor mundum crea in me, Deus,» intelligitur formaliter, ut scholæ loquuntur, id est, de creatione munditiæ, non de creatione cordis: per peccatum enim non perit substantia cordis, sed mundities. Itaque sensus est: Crea munditiam in corde meo; et satis proprie dicit, *crea*, quoniam nihil invenit Deus in corde peccatoris, unde munditiam in illo efficit, sed ex magna misericordia sua sine ullis meritis homines justificat: nam «tamsi disponantur peccatores per fidem et penitentiam ad justificationem, tamen fides, et penitentia, et alia omnia similia dona Dei sunt.» Et spiritum rectum innova in visceribus meis. Explicatio est verborum precedentium: ut enim intelligeremus, creari cor mundum, esse, creari munditiam in corde, addit: «Et in visceribus meis innova spiritum rectum,» non autem, *renova mihi viscera*. Per viscera intelliguntur interiora animi, id est, voluntas ipsa, quæ paulo ante cor dicta est. Per spiritum rectum, intelligitur recta affectio, quæ nihil aliud est, nisi charitas: per cupiditatem enim affectus cordis distortus efficitur, dum convertitur ad inferiora, ac præcipue ad seipsum; sed per chari-

tatem dirigitur, dum convertitur ad superna, ac potissimum ad Deum. Innovatur igitur spiritus rectus in visceribus, quando corde mundato per gratiam, renovatur in anima pia affectio in Deum, que per peccatum amissa erat, et in cuius locum cupiditas distorta successerat.

12. NE PROJICIAS ME A FACIE TUA, ET SPIRITUM SANCTUM TUUM NE AUFERAS A ME.

Hic jam perseverantiam postulat, memor videlicet fragilitatis suæ, ne forte per gratiam erectus, iterum labi contingat. Dicitur in Scriptura, *propheta a facie Dei*, qui dimittitur, ac deseritur non amplius recipiendus in gratiam, I *Reg. xvi*: «Dixit Dominus ad Samuel: Usquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum?» et II *Reg. vii*: «Misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea;» et IV *Reg. xxiv*: «trasebatur Dominus contra Jerusalem, et contra Judam, donec projiceret eos a facie sua.» Ait igitur: «Ne projicias me a facie tua,» id est, ne sinas me iterum labi in peccatum, ne forte in perpetuum a gratia tua me removeas: parum enim mihi prodesset lavari, et super nivem dealbari, et spiritum rectum in me innovari, si tandem a facie tua cum reprobis projiciendus essem. Ut autem me non projicias a facie tua, «Spiritum sanctum tuum ne auferas a me,» id est, donum perseverantiæ mihi tribue, efficiendo per gratiam tuam, ut Spiritus tuus sanctus jugiter in me manens, spiritum rectum in visceribus meis conservet. Hoc loco notandum est, verum esse dogma eclesiasticum Concilii Tridentini, *sess. vi*, cap. *xiii*, S. Augustini tract. *2 in Joannem*, et S. Prosperi resp. *7 ad objectiones Vincentianas*, neminem a Deo deseri, nisi prius ipse deserat Deum, id est, non sufferi Spiritum Sanctum a iustis, nisi ipsi peccando Spiritum in se extinguant; tamen, ut homo non peccet, et spiritum non extinguat, ad donum perseverantiæ pertinere, de quo dicit Apostolus: «Oramus ut nihil mali faciatis,» II *Cor. xiii*. De hoc dono hunc locum Psalmi intelligimus; cum enim dicit David: «Spiritum sanctum tuum ne auferas a me,» non significat, *non auferas, si peccavero, sed ne auferas, ut non peccem.*

13. REDDE MIHI LÆTITIAM SALUTARIS TUI, ET SPIRITU PRINCIPALI CONFIRMA ME.

Respondet hic versiculus illis verbis: «Auditui meo dabis gaudium et lætiam;» sicut enim prædixit, post veram perfectamque justificationem securum in homine internam gaudium, ex testimonio spiritus intus loquentis: ita nunc postquam petit remissionem peccati, et infusionem gratiæ cum dono perseverantiæ, petit signum et effectum justificationis, dicens: «Redde mihi lætiam salutaris tui,» id est, per peccatum amisi gratiam et lætiam consequentem, ideo sicut peti reddi mihi gratiam amissam, ita consequenter peto reddi lætiam salutaris tui, id est, lætiam

quæ nascitur ex donata a te mihi salute; ac ne forte lætitia extollat, et periculosam securitatem inducat, adjungit: «Et spiritu principali confirma me,» id est, peto ut stabilis et confirmes me in bono per spiritum principalem mihi a te inspiratum. In hebraico textu est vox *דברך נחלת*, quæ significat *principem, et spontaneum, sive liberalem*; et potest referri tum ad Spiritum Sanctum, qui vere princeps est omnium spirituum, et liberalissimus ac munificentissimus, cum sit fons omnium donorum; tum ad spiritum, id est, affectum ipsius Davidis, qui petitur a Deo talis, qualis decet optimum principem, qui debet esse spontaneus erga Deum, et liberalis erga populum. S. Augustinus et S. Hieronymus in *Commentario*, et S. Bernardus serm. *3 de Pentecoste*, scribunt, posse per spiritum principalem intelligi Deum Patrem; per Spiritum rectum, Deum Filium; per Spiritum sanctum, Deum Spiritum Sanctum. Sed videtur hæc pia, non tamen liberalis expositio.

14. DOCEBO INIQUOS VIAS TUAS, ET IMPII AD TE CONVERTENTUR.

Exponit fructum justificationis suæ, quæ redundabit in gloriam Dei, et multorum utilitatem. Ego, inquit, a te receptus in gratiam, post tam graves offensiones, docebo, et verbis et exemplo, vias tuas,» misericordiam videlicet, et iustitiam: nam «omnes viae Domini misericordia et veritas;» et inde sequetur, ut impii exemplo meo edoceri ad te convertantur. Fuit autem David omnibus posteris insigne exemplum misericordiæ et iustitiæ divinæ: misericordiæ quidem, quia post tam gravia scelera, mox ut ex corde dixit: «Peccavi Domino,» remissum fuit ei peccatum; iustitiæ autem, quoniam gravissimas temporales penas de eo Dominus sumpsit, ut non solum statim moreretur filius ex adulterio natus, sed etiam paulo post ipse efferretur a solio regni, uxores ejus publicè violarentur a proprio filio, duo ejus filii Amnon et Absalon interficerentur. Hoc autem exemplum non solum profuit hominibus illius sæculi, sed etiam cæteris omnibus usque ad mundi consummationem; nam Psalmus de hac re ab ipso compositus ubique frequentabitur et frequentatur, quando Ecclesiæ militantis status permonebit. Itaque implevit David quod promisit, cum hunc Psalmum edidit: docuit enim iniquos vias Domini, et multi peccatores ad Deum conversi sunt, et illi deinceps sine dubio convertentur. Verisimile quoque est Davidem post reparationem suam multis prædicasse divinam indulgentiam, atque ejus exhortatione non paucos peccatores ad Deum fuisse conversos.

15. LIBERA ME DE SANGUINIBUS, DEUS, DEUS SALUTIS MEÆ; ET EXULTABIT LINGUA MEA JUSTITIAM TUAM.

Oravit paulo ante David pro ablutione peccati, et promisit se docturum peccatores vias Domini;

nunc orat pro liberatione a pena sive vindicta, quam expectat sanguis Uriæ injuste fusus, et promittit se laudatum Dei justitiam. Cur autem dicat, *de sanguinibus*, et non potius, *de sanguine*, ut requirebat phrasia latina, rationem reddidit S. Augustinus, quia voluit Interpres servare numerum, quem invenit in textu hebraico: in textu autem hebraico ponitur numerus multitudinis, מרובים *midlanim*, ad significandum magnam effusionem sanguinis, ut *Genes. iv*: « Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. » In hebraeo est קרי לני, *vox sanguinum*, id est, vox multi sanguinis effusi. Sic igitur hoc loco dicitur: « Libera me de sanguinibus, » id est, libera me a voce multi sanguinis Uriæ, qui a me injuste fusus clamat ad te, et vindictam contra me exposcit, et dicit: « Libera me, » quoniam videbat sanguinem illum, quasi militem armatum contra se stare. Proprie etiam addit: « Deus, Deus salutis meæ; » nam proprium est salvatoris liberare ab imminente periculo. Et hæc etiam ratio est, cur adjungat: « Et exultabit lingua mea justitiam tuam; » nam liberatio et salvatio vera per meritum Christi prævisi fiebat, ut nunc fit per meritum Christi exquisitissime justitiam continet, et talem, ut toto corde et maxima vocis contentione laudari mereatur. Atque hoc significat verbum hebraicum תרנן *therannen*, pro quo nos habemus *exultabit*, id est, exultando et voce ferendo laudabit. S. Augustinus et alii per *sanguines* intelligunt peccata; sed, ut bene notavit Euthymius, literalis sensus ad verum sanguinem Uriæ referendus est: spiritualiter autem per sanguinem peccata intelligi possunt, quoniam peccata ex prava concupiscentia oriuntur, in concupiscentia vero præcipue sanguis dominatur.

16. DOMINE, LABIA MEA APERIES: ET OS MEUM ANNUNTIABIT LAUDEM TUAM.

Hoc jam sequitur ex perfecta justificatione, et liberatione peccatoris, ut labia solita Deum laudare, qua per peccatum clausa fuerant, iterum per indulgentiam aperiantur ad gratiarum actionem et laudem Redemptoris. Altitur: « Domine, labia mea aperies, » id est, in quidem indulgendo, et condonando peccata, et fiduciam et lætiam restituendo, « aperies labia mea, » et tunc « os meum annuntiabit laudem tuam, » predicando misericordiam et justitiam, non solum presentibus, sed etiam futuris hominibus.

17. QUONIAM SI VOLUISSES SACRIFICIUM, DEDISSEM UTIQUE: HOLOCAUSTIS NON DELECTABERIS.

Reddit rationem cur sacrificium laudis offerre velit, quoniam videlicet, sacrificia pecorum Deo non placent, ac si dixisset: « Os meum annuntiabit laudem tuam, » quoniam sacrificio laudis delectari te scio, non sacrificiis animalium brutorum; nam si ea tibi placerent, non distulissem ea offerre. Non est autem sensus, sacrificia pecorum

nullo modo placere Deo, cum satis constet ex libro Levitici a Deo illa esse instituta, et offerri jussa. Sed dicuntur non placere ex seipsis, quasi maculatio pecorum sit ex se opus Deo gratum, vel utile, aut necessarium; item dicuntur non placere, si conferantur cum sacrificio eucharistie, ut patet ex primo capite Malachie, ubi sacrificia vetera dicuntur cessatura, quando oblatio munda in omnibus gentibus offerretur; dicuntur etiam non placere, quando offeruntur a peccatoribus, ut dicitur *Isai. cap. i*, cum « Deo magis obedientia placeat, quam victimarum oblatio, » *1 Reg. cap. xv*. Denique dicuntur non placere ad excipiendam peccata, quoniam « impossibile est, ut dicit Apostolus *ad Hebr. x*, sanguine taurorum et hircorum auferri peccata; » et in hoc sensu dicit hoc loco David: « Si voluisses sacrificium, pro remissione peccati mei, « dedissem utique; » sed quia « holocaustis non delectaberis, » ita ut eorum gratia mihi peccata condones, ideo « os meum annuntiabit laudem tuam: » nam, ut diximus in explicatione Psalmi superioris, sacrificio laudis Deo gratissimum est, quoniam in ara cordis igne charitatis succenditur. In hebraeo videtur paulo aliter haberi. Sic enim ad verbum legitur, *quoniam non votes sacrificium, et dabo: holocaustum non placebit*. Sed videtur repetenda negatio, cum dicitur, *et dabo*, ut sensus sit, *quoniam non votes sacrificium, ego quoque non dabo*. Vel forte Septuaginta Interpretes loco negationis legerunt particulam conditionalem; nam ea posita potest littera hebraica sic legi: *Quoniam si velles sacrificium, et darem; quod est idem cum eo, quod nos habemus, ex versione Septuaginta: « Si voluisses sacrificium, dedissem utique. »*

18. SACRIFICIUM DEO SPIRITUS CONTRIBULATUS; COR CONTRITUM ET HUMILIATUM, DEUS, NON DESPICIES.

Explicat clarius quod sacrificium laudis Deo placeat, illud videlicet, quod ex corde contritio et humiliatio procedit, quando videlicet homo agnosceus miseriam suam et misericordiam Dei, humiliatur sub potenti manu ejus, et illi honorem et gloriam, sibi autem indignitatem et confusionem tribuit. *Dav. ix*: « Tibi, Domine, justitia, nobis autem confusio faciei; » et paulo post: « Domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, et principibus nostris, et patribus nostris, qui peccaverunt: tibi autem Domino Deo nostro, misericordia et propitiatio. » Spiritus contribulatus idem est, quod cor contritum: nam in codice hebraico, et greco codice eadem vox repetitur, *spiritus contritus*; et *cor contritum*; sed Interpres multum variare vocabula; et sensus idem est: dicitur enim *spiritus contribulatus*, anima dolore affecta, ac per hoc in tribulatione posita ob peccatum in Deum commissum: sic etiam spiritus contritus dicitur anima ex dolore contrita ob

ORATIONES; ET HOLOCAUSTA: TUNC IMPONENT SUPER ALTARE TUUM VITULOS.

admissum peccatum, quasi scissa, et in pulverem redacta, non amplius retines lapideam duritiam, et resistentiam. Hæc autem contritio spiritus est gratissimum Deo sacrificium, quia quem-ratissimum peccatis Deus offenditur, ita poenitentia placatur; et ideo recta subjungitur: « Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias, » « quoniam respicit Deus superbos, illisque resistit; sed humilibus, » qui se illi libenter subjiciunt, « semper dat gratiam, » *Jac. iv*.

19. BENIGNE FAC, DOMINE, IN BONA VOLUNTATE TUA SION, UT EDIFICENTUR MURI JERUSALEM.

Hæc est ultima ratio qua David utitur ad placandum Deum, et impetrandam perfectam justificationem, et reparationem post tam gravem lapsum: dicit enim hanc suam reparationem toti populo profuturam, sicut toti populo noceret ejus ruina. Itaque rogat ut præstat hoc beneficium ipsi civitati Sion et Jerusalem. « Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, » id est, si ego dignus non sum qui audiar, respice civitatem, cujus ego sum caput: et illi benefac sanando caput illius, « in bona voluntate tua, » id est, juxta beneplacitum tuum; quo tibi complacuit, hanc civitatem tibi eligere in propriam et peculiararem sedem. « Ut edificetur muri Jerusalem, » id est, ut sic « muri Jerusalem qui corruerunt, iterumificentur, » totum populum custodiebat et defendebat qua metaphora dicitur etiam de Regis Christo: « Salvator ponetur in ea murus, et aedificabitur, » *Isai. xxvi*; et: « Dabo te populo huic in murum æneum, » *Hierem. xv*. In hebraeo legitur, *adifica muros Jerusalem*, qui per lapsum meum ceciderunt; restitue mihi spiritum copiosum, et gratiam abundantem, ut populum tuum instar murorum defendere et custodire valeam.

20. TUNC ACCEPTADIS SACRIFICIUM JUSTITIÆ,

PSALMUS LII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *In finem, intellectus David.*

2. Cum venit Daog Idumeus, et nuntiavit Sauli: « Venit David in domum Achimelech. »

3. Quid gloriaris in malitiā, qui potens es in iniquitate?

4. Tota die injustitiam cogitavit lingua tua; sicut novacula acuta fecisti dolum.

5. Dilexisti malitiam super benignitatem,

V. s. h. — *Victori, eruditio David, cum venisset Daog [al. Doch] Idumeus, et annuntiasset Sauli [al. Saul], dicens ei: « Venit David in domum Achimelech. » [al. Achimelech].*

Quid gloriaris in malitiā, potens? misericordia Dei tota est die.

Insidias cogitat lingua tua, quasi novacula acuti faciens dolum.

Dilexisti malum magis quam bonum, men-